

שמעתא אליבא דהלכתא

גליון שצ"ג | פרישת בא | תשע"ט | קהילת הניכוי הישיבות | רמות ב'

פניני הלכה

האוכל מזונות מרגן ארץ ישראל כיצד חותם בברכת מעין ג'

א - תנן (ברכות מד) אכל ענבים תאנים ורמונים מברך אחריהם שלש ברכות דברי ר"ג, וחכ"א ברכה אחת (מעין שלש).

ואמרין בגמ' (שם) א"ר יעקב בר אידי א"ר חנינא כל שהוא מחמשת המינין בתחילה מברך עליו במי"מ ולבסוף ברכה אחת מעין שלש. אמר רבה בר מרי אריב"ל כל שהוא משבעת המינין בתחילה מברך בורא פרי העץ ולבסוף ברכה אחת מעין שלש. א"ל אביי לרב דימי מאי ניהו ברכה אחת מעין שלש, א"ל אפירי דעץ על העץ ועל פרי העץ ועל תנובת השדה וכו', דחמשת המינים על המחיה ועל הכלכלה ועל תנובת השדה וכו' וחיותם על הארץ ועל המחיה. מיחתם במאי חתים וכו', אמר רב חסדא על הארץ ועל פרותיה, ור' יוחנן אמר על הארץ ועל הפירות. אמר רבי עמרם ולא פליגי הא לן והא להו. מתקיף לה ר"י בר יצחק אינהו אכלי ואגן מברכי, אלא איפוך רב חסדא אמר על הארץ ועל הפירות ר' יוחנן אמר על הארץ ועל פרותיה.

וכתבו התוס' (שם ד"ה על העץ) דעל היין מברכים על הגפן ועל פרי הגפן, דכיון דיון קובע ברכה לעצמו משום חיבתויה ה"ה לאחריו. ובחתימה יש שחותרין על הארץ ועל הפירות ויש שחותרין על הגפן ועל פרי הגפן, מיהו לכאורה משמע דא"צ לשנות החתימה. וכן הוא ברמב"ם (ברכות פ"ח הל' י"ג) דעל היין הוא אומר על הגפן ועל פרי הגפן, וחיותם על הארץ ועל הפירות. אולם הרמב"ם (שם) כתב להשיג על הרמב"ם דאנו חותמים על היין על הארץ ועל פרי הגפן. וכן הרא"ש (סי' ס"ח) כתי' דעל היין הוא חותם על הארץ ועל פרי הגפן וכן הרא"ש (סי' ס"ח) כתב דהכרעי בדבר וכתב (סי' ר"ח ס"יא) בברכת מעין שלש דיון אינו חותם על הגפן ועל פרי הגפן אלא על הארץ ועל פרי הגפן או על הארץ ועל הפירות. ולמעשה כבר פטט המנהג לחתום על היין על הארץ ועל פרי הגפן [ויעיניו בלשון המשחרר בס"י ב]. ומי"מ אם חתם על הארץ ועל הפירות יצא ידי חובתו.

ב - והנה בגמ' הוזכר החילוק בין בני אי"י לבני בבל בחתימת הברכה רק לענין אכילת פירות, ולא נתבאר אם ה"ה בחמשת המינים ובגפן. ואף ברמב"ם הוזכר החילוק רק לענין ברכת על העץ ועל הגפן דבשניהם הוא חותם על הארץ ועל הפירות, אלא היה בא"י חותם בהם על הארץ ועל פירותיה. וכן המח"ב (סי' ר"ח ס"י) לא הזכיר חילוק זה אלא בפירות. וילייע מה הדין בחמשת המינים ובגפן שגדלו בא"י.

ומצינו בחידושי הרא"ה (ברכות מד) דכתב - בפירות א"י ואפי' הבאים משם לכאן מסתברא דחתמינן על הארץ ועל פירותיה, ובחמשת המינים חתמינן על המחיה ועל הכלכלה, ובהא לא ידעינן לאפרושי בין דידן לדידהו. ע"כ. וסתם ולא פירש דבריו.

ועיניו באור שמח (פ"ח מברכות ה"ד) דכתב דהוזכר דין זה רק בפירות מפני שעיקר הברכה נתקנה על הפרי שלא נשתנה וניכר גידולו, אבל מזון ומחיה דאשתנו, דכוסס חיטה מברך בורא פרי האדמה (ברכות לז), לא אמרי ועל מחייתה או על מזונותיה, אפי' אוכל בא"י. ויעיניו עוד בהעמק שאלה (יתרו שאילתא נ"א ס"ק ט"ו) דכתב דע"כ על חמשת המינים מברך על הארץ ועל המחיה, שהרי שינוי ברכה בין אי"י לחו"ל לא מצינו אלא בשבעת המינים דפירות ולא בברכת על הארץ ועל המזון, וצ"ל הטעם משום דעל הפירות אין מברכין אלא על שבח הארץ ולא על המינים שאינם משבח הארץ, משי"ה יש מקום לעשות חילוק ושינוי בנוסחא, משא"כ על הגפן מברכין על לחם הבא מחמשת המינים, היינו דאנו חותמינן שפון ושכולת שועל שאינם בכלל שבח הארץ, וכדתינא בתוספתא הביאה הרא"ש פ' כ"מ ס"י כ"א, וזה פשוט שא"א לברך אותה ברכה עצמה בא"י בשני נוסחאות.

[ועיניו בהעמק שאלה (נ"א ס"ק ט"ו) שכתב כן מדנפשיה. אלא דיעו"ש דדן אם כוסמינן שיכולת שועל ושיפון אינם מזי המינים. והביא דברי הפוסקים שנו' בהו].

ג - אולם באגודה (ברכות פ"ק כ"ב) כתב - רבי יוחנן אומר על הארץ ועל פרותיה, ולא פליגי הא להו הא לן, מכאן הוכיח ר"י דבא"י אין לברך על הארץ ועל המזון כמו שאנו מברכין אלא יש לברך על הארץ ועל מזונותיה.

שמעתא אליבא דהלכתא

האם מותר לצאת לרה"ר בשבת עם תג זיהוי של בית חולים

א. מלאכת הוצאה. ב. דבר הבא להציל מצער. ג. מוציא שלא בדרך מלבוש ואינו יכול ללכת בלעדיו. ד. דבר הבא לשמשו. ה. דבר הבטל לגוף (אזיקים). ו. דרך לצאת בו כל ימות השבוע. ז. מי שאין דרכו לצאת בו. ח. לובשו על הגוף מש. ט. דבר המשמש לחולה (תכשיט לחולה). י. תכשיט לחולה.

יש לון האם מותר לצאת בשבת לרשות לרשות במקום שאין עירוב עם תג זיהוי שמחדיקים כצמיד בבתי חולים לצורך זיהוי של חולים והוציאם של תינוקות המאושפזים שם.

א. מלאכת הוצאה

המוציא משאוי מרשות יחיד לרה"ר חייב, והמוציא לכרמלית עובר על איסור דרבנן. [ולענין הוצאה בתוך בית חולים, עיי' בארחות שבת (ח"ג פ"ח הגה קנא) בשם גדולי פוסקי זמננו, ואכמ"ל].

וכת' הרמב"ם (שבת פ"ט ה"ה) זה הכלל כל היוצא בדבר שאינו מתכשיתו ואינו דרך מלבוש והוציאו דרך שמוציאין אותו דבר חייב, וכל היוצא בדבר שהוא מתכשיתו והיה רפוי ואפשר שיפול במהרה ויבא להביאו ברה"ר, וכן אשה שיצאת בתכשיתין שדרכה לשלופן ולהראותן הרי אלו פטורין (אבל אסור מדרבנן), וכל דבר שהוא תכשיט ואינו נופל ואין דרכה להראותן הרי זה מותר לצאת בו, ע"כ. וכן פסקו הט"ש"ע (סי' שא ס"ז). אלא דעיי' בשו"ע (סי' שג ס"ג) דהאינדא, נשי דידן נהגו לצאת בכל תכשיתין ולא חוששין שיבאו לטלטלם, עיי"ש הטעם והפנ"מ בהו. ומי"מ אכתי שאר דברים שחששו חז"ל שיבאו לטלטלם אסור אא"כ הם מחוברים באופן שלא יהיה שייך דלמא מיפסק ואתי לאתווי, כדאיתא בכה"ג בס"י ש"א (ס"ג כ"ג), עיי"ש.

ב. דבר הריב להציל מצער

ולענין גדרי מלבוש מצינו כמה חילוקים, דהנה השו"ע (שם ס"ג) פסק דלא יצא הזב בכיס שעושה להצילו מזיבתו שלא יטנף בה, וכן אשה נדה שקושרת בגד לפניו שלא תתלכלך בדם נדותה אסורה לצאת בו אם לא יהא סינר עשוי כעין מלבוש, אבל אם קושרתו כדי שלא יכאב לה הדם ולא תצטער, מותר לצאת בו, ע"כ. מבואר שדבר הבא להציל מטינוף אינו חשיב מלבוש, אבל אם בא להציל מצער חשיב מלבוש.

אבל אם הוא מלבוש אף אם לובשו להציל מטינוף מותר לצאת בו כמי"ש השו"ע (שם ס"ג) והוסף עיי' הרמ"א (שם ש"מ"מ אסור לאשה ליתן בגד על צעיפה מפני הגשמים דאין זה דרך מלבוש. ובאר המ"ב (סי' ט"ז) דהיינו אם אינו דרך מלבוש רק שמונח על ראשה לבד כמו בחתיכת בגד פשתן קטנה, אבל אם מתעטפת בו גם קצת מגופה הוי דרך מלבוש ושרי אף שהוא לאצולי טנוף, ע"כ. ועיי"ש (סי' ט"ז) שאם כונתה שלא יצער אותה הגשמים שרי בכל ענין אף שממילא ניצלת עיי"ז מטנוף בגדיה ובלבד שתקשרנה יפה, ע"כ.

ג. מוציא שלא בדרך מלבוש ואינו יכול ללכת בלעדיו

ועיי' בשו"ע (שם ס"ז) שחיגר, שאינו יכול לילך בלא מקל, מותר לילך בו אפי' אינו קשור בו, אבל אם אפשר לו לילך זולתו, ואינו נוטלו אלא להחזיק עצמו, אסור. ופירש המ"ב (סי' ט"ז) דכיון דאינו יכול לילך כלל בלא מקל הו"ל כמנעל ידיה (והכרת המ"ב (סי' ט"ז) שאפי' הוא מקל תפארת שנושאו לכבוד, אסור, אם יכול ללכת זולתו, דאין הוא תכשיט לא הותר לנשא תכשיט בידו). ומצא שדבר אפי' אם אינו מלבוש, אם הוא הכרחי להליכתו של האדם אינו בכלל משאוי אלא בכלל מלבוש הוא. וכענין זה מצינו לענין קמיע קמיע שחשיב מלבוש מפני שמרפא. ועיי' בזה להלן.

ד. דבר הבא לשמשו

ועיי' בשו"א ומשיב (ח"ג ס"י) לא שכתב לענין שיען (של זמנם) עם רביד זהב, שמתור לשאת אותו, שאף שבעל החכם צבי צ"ל לא נשאו רק במקום שיש עירוב, לפע"כ כל שהוא לבוש בבגדיו ובפרט שהוא עם רביד זהב ודאי מותר אף במקום שאין עירוב דהוה תכשיט ולא משא, ע"כ. והביאו במהרש"ם (ח"ה ס"י לז).

אבל הדברי חיים (ח"ב ס"י) כתב לאסור, בין אם נושאין אותו בכיס כיון שהוא מכוסה ולא שייך שם תכשיט עליו, בין כשתולים אותו על הבגד מבחוץ כי בודאי לא מיקרי תכשיט וגם חיי' דמכחו עליו ואתי לאתווי הוא דרך שחוק להתלות מורה השעות מבחוץ. ואין לומר ששטל לגבי השלשלת של זהב או כסף, זה אינו כלל כמבואר ברמ"א סי' ש"א (ס"ג) גבי תיק של בתי עינים (משקפים) אפי' הוא של כסף כי הבתי עינים בעצמם הם משאוי, ולא אמרינן שהוא בטל לגבי התיק, כי הבתי עינים הם עיקר, שהרי אין אומרים נעשה בתי עינים לתיק אלא נעשה תיק לבתי עינים, ע"כ.

וכן דעת הביאור הלכה (שם על ס"ג) דא"צ להוציא אף כשהוא מגולה דהא עיקרו נעשה לכתחלה להשתמש בו, וגם כל מי שנושאו סתמא כונתו בשביל תשמיש לידע בעת הליכותו אלא שהעה אלא שממילא מתקטט בו ג"כ, וכיון שהוציאו להשתמש בו אפי' עשוי לשם תכשיט מוכח בירושלמי (שבת פ"ח ה"ה) דאסור מה"ית, דאמרו שם, טבעת שוויה לשם חותם ולשם תכשיט, הוציאה לחתום בה, חייב, הוציאה לשם תכשיט, פטור. ואפי' אם הוציאו לשם תכשיט בלבד ג"כ אסור למחמירי בשו"ע ס"ג י"א, משום דהרואה יאמר לצורך תשמיש הוציאו, ואפי' למקילים שם היינו דוקא אם ניכר שהוא לתכשיט, משא"כ שיען, ואפי' אם יש לו ג"כ רביד זהב על צוארו שהוא תכשיט לו ממש ג"כ אין המורה שעות בטיל לגביה אף שהוא חשוב יותר, ע"כ. ועיי' להלן לענין שעונים של מינו. ועכ"פ מבואר שדבר הבא בעיקר לשמש את האדם חשיב משאוי אא"כ הוא דבר שאינו יכול ללכת בלעדיו וכדו'.

ה. דבר הבטל לגוף (אזיקים)

אלא דאכתי יש לון בזה דמצינו למרדכי (שבת ס"ג) בשם הסמ"ג (לאון ס"ה י"ג) שכתב שכבליים דהיינו כעין טבעות גדולים שסוגרים בהם הרגלים, עיי"פ שמקרי תכשיט כי עושין אותם לבלות (כדאיתא בשבת (ס"ג)). מי"מ אסור מפני שאינם תקועים היטב ומצי לשלפא ומחויא, ואתון תושינן שיש להם כבלי ברזל כגדליהם ר"י מתיר לצאת בהם לרה"ר כיון שהם בשביל שלא יברחו וכיון שהן תקועין היטב ליכא למיגזר דילמא מיפסיק ואתי לאיתווי כמו זוג שבצוארו ושכסותו, והכבליים הוי כמו מלבוש, ע"כ. וכן הוא בסמ"ק (סי' רפ"ב), בתרומה (סי' רמ"ד) ובהגהות (פ"ט אות ט). וכן פסק השו"ע (שם ס"ג י"ט) שמותר לצאת בהם. ובאר המ"א (סי' כ"ט) כי הוא כמו מלבוש.

ועיי' בשערי צדק (אות ע"ג) שמתמה עיזי כי כבליים אינן דומים לכבליים של בתולה, דהתם צורך הגוף הוא, משא"כ בזה שהוא עצמו א"צ כלל בזה. ומי"מ יש לישב דין זה מהטעם שכתבנו במ"ב (סי' ט"ז) דנחשבים לו כמו מלבוש דדרך הליכתו הוא כן ובטלים לגבי הגוף שהוא לבוש בהן, ואולי דגם כונת המרדכי לזה, ע"כ. מבואר שדבר שדרך האסירים ללכת עמהם בטלים הם לגוף ואינם בכלל משא (ואפשר שכונתו לסברת הא"י דלהלן). ולפי"ז ה"ה בני"ד כיון שדרך החולים וכדו' ללכת עמהם הוי כמו מלבוש ובטלים הם לגוף, כי צמידים אלו אין עומדים להפתח או להוציאם (אא"כ הם רפויים).

ו. דרך לצאת בו כל ימות השבוע

ועוד טעם מצינו להתיר בזה באור זרוע (ח"ב ס"ג פ"ד אות א) שכת' שבצרפת היינו מוליכים בכסותנו עגולים על הבגדים כי כן גזרו על כל היהודים בעת ההיא והיינו יוצאים בהם לרה"ר, ויש שהיו תפורים בבגד לגמרי והנהו שרי כדאמרי' בשבת (נ"ב) גבי זוג שבכסותו שאם ארגו בבגד דאינו נופל שרי, ויש שהיו עושין אופן מן הקלף ותופרין אותו במחט לבגד ויוצאים בו בשבת, ומותר כי יוצאים בהם כל ימות השבוע הו"ל כמלבוש, ומורי הי"ד שמשון מכוסו צ"ל הדין להיתר מפני שמוחברים לכסות כדאמרינן בירושלמי (שם) מחובר לכסות הרי הוא ככסות, הא למדת דאפי' דבר שהוא משאוי כשהוא מחובר לכסות מותר לצאת בו, ע"כ. ועיי"ש שאף עבד שלובש כזה לסימן דינו כני"ל. והביאו הדרכ"מ (סי' שמ אות ו), אלא שהשמיט תירץ שיש מורו של הא"י.

וכן פסק הרמ"א (שם ס"ג) דאותר עגולים ריוקים שגזרה המלכות שכל יהודי ישא אי מהן בכסותו, מותר לצאת בהן אפי' הם רק מחוברים קצת. ובאר המ"ב (סי' ט"ז) כתירו הראושו של הא"י, דחשיב מלבוש כיון שהדרך לצאת בו כל ימי השבוע. ומבואר שדבר המשמש רק לצורך זיהוי, אם הדרך ללבוש בימי השבוע, אינו בכלל משאוי.

